
TÜRK ÇOCUKLARININ ALMAN TOPLUMUNA UYUM VE DİL SORUNLARI

Doç.Dr. Aslıhan TOKDEMİR

Federal Almanya'daki yabancı çocuklarının Alman toplumu ile ne dereceye kadar bütünleşip bütünleşemedikleri sorusu son yıllarda çok sayıda yazar tarafından ele alınmıştır. Bu sorunun yanısıra yapılan araştırmalarda çocukların Almanya'ya geliş yaşları bakımından da farklılıklar bulunduğu ve bunun da toplumla bütünleşmede önemli bir faktör olduğu görülmüştür.

Claessens'in toplumsallaşma modeli, "kültürün aktarılması aracılık işlevi yapması, ayakta kalabilmesi ve yenilenmesi"¹ ile ilgili süreçlerde ailenin rol oynadığı tezine dayanmaktadır.

Küçük bir çocuğun kendine seçtiği yol genelde kültürel normlar ve değerler sayesinde farkına varılmadan oluşmaktadır. Kültür çocuğa "dünya inancının ve anlayışının genel kategorilerini"² öğrenmesinde bir çeşit arabuluculuk yapmaktadır. Çocuk bakıcısından, ki genelde annesidir, ayrılmasından itibaren çevre ile kendisi arasındaki ilişkiye, yeni kültüre uyum safhalarına bir açıklama getirmeye başlar. Bütün bunlar çocuğun gerçek ya da kültürel kişiliğini oluştururlar ki bunları daha sonraki deneyim ve gelişmelerin değiştirmesi hemen hemen imkansız gibidir.

---

¹ Dieter Claessens: *Familie und Wertsystem*, 4. Aufl. Berlin 1979. S. 58.

² Ebenda, *Age*. S. 27f.

Schrader ve diğerleri şu şemayı geliştirmişlerdir. Göçmen çocuklarını, Almanya'ya geldikleri yaştaki bazı özel şartları gözönünde bulundurarak, 3 çeşit tipik toplumsallaşma sürecine ayırmışlardır. Öz kültürü kaybetme yani başka bir toplum içinde erimenin safhaları çocukların daha doğrusu gençlerin yeni kültüre uyum sağlama aşamalarında kendini göstermektedir.

Araştırmacıların görüşlerinden yola çıkılarak burada doğan yabancı çocukların ya da daha küçük bir bebekken Almanya'ya gelmiş olanların Almanlarla özdeşleştikleri sonucuna varılmaktadır. 1 ila 5 yaşları arasında Almanya'ya gelmiş olan çocukların kültürel özdeşleşmeleri çifte değerli olmakta, memleketlerinden 6 ila 14 yaşları arasında ayrılan okul çocukları kendilerini anavatanlarının kültürü ile özdeşleştirmektedirler.³

Claessens ve Schrader'in ortaya koydukları şemadaki uyum güçlükleri yeni araştırmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Diğerlerinin yanısıra Edith Glumpler uyum sorunlarını "mekaniksel uyum tasarımları" olarak ele almış ve eleştirmiştir. Çünkü "başarılı bir çifte kültürlü sosyalleşme gidilen ülkenin kültürüne uyum ile eşdeğerdedir."⁴

Schrader'in metodik araştırmaları Amerika'daki kızilderili ve göçmen problemlerinin toplumsal sorunlarına dayanmaktadır. Türk göçmenlerinin bu etnik gruplardan farkı, gittikleri ülkeye uyum sağlamalarının kendilerine bağlı olmasındadır. Türk işçilerinin Almanya'ya gidiş nedeni parasal koşullarını iyileştirmek, geleceklerini teminat altına almaktır. Türk göçmen işçilerin yüzde olarak çok az oranı Alman vatandaşlığına geçmeye razı olmaktadır.

Federal Almanya'daki yabancı çocuklarının toplumsallaşma şartlarını bazı gözlemlerle tasvir etmek gerekir.

Aile fertlerinin tek tek Almanya'ya gelmesi Türk ailesinin parçalanmasına yol açmıştır.

Yabancı işçilerin Almanya'daki güvencesiz statüleri ve ekonomik durumları aile birleşimine engel teşkil etmektedir. Bu nedenle çocukların yaşantılarını düzenli bir şekilde planlamaları, okula gitmeleri ve mesleki eğitim görmeleri çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Almanya'daki ebeveynlerin mesleki uğraşları çocukların eğitim etkinliklerini kısıtlamaktadır. Çocukların eğitim alanındaki problemleri anavatanlarında olduğu gibi diğer aile fertlerince de çözümlenememektedir. Bu durum çocuklar için çoğu zaman ülkelerinde karşılaşmadıkları bir yalnızlığı ifade

³ Achim Schrader, Bruno Nikles, Hartmut M. Griese: **Die zweite Generation, Sozialisation und Akkulturation ausländischer Kinder in der Bundesrepublik**. 2. Aufl. Königstein: Athenäum 1979. S. 73.

⁴ Edith Glumpler: **Assimilation in der zweiten Generation? Kritische Anmerkungen zu einem Modell zur Erfassung bikultureller Sozialisationsprozesse bei Migrantenkindern**. Manuskript. Erlangen Nürnberg 1981. S. 22.

etmektedir. Başka bir normu ve değeri temsil eden bir kültür ile yüzyüze geliş farklı gelişmelere sebep olmaktadır. Bir yandan kendi kültürel ölçülerine bağlı kalırlarken diğer yandan Türkiye'deki bir Türk ailesine nazaran çocuklara daha serbest bir terbiye sistemi uygulamaktadırlar. Diğer taraftan Türk ebeveynleri çocukların içinde buldukları çevre tarafından olumsuz yönde etkilenmelerinden endişe etmektedirler. Bu durumda Türk ebeveynleri çocuklarını Almanya'da Türkiye'dekinden daha katı bir şekilde yetiştirmektedirler. Bu davranış genelde Türk ailesinde çocuklarla ebeveynler arasındaki fikir ayrılığından kaynaklanmaktadır.

Türk ailelerinin okul ve mesleki eğitim hakkında Alman eğitim sisteminden beklentileri oldukça fazladır. Çoğu zaman Türk ebeveynleri ve öğrencileri Türk ve Alman okul sistemlerinin yapısını aynı kategoriye koymakta, böyle olunca da ellerindeki diploma ile gelecekle ilgili gerçek dışı hayallere kapılmaktadırlar.

Anne babalarının beklentileri çocuklarının başarılı bir okul hayatı sayesinde sosyal yönden yükselme şansına sahip olmalarıdır.

Alman okullarında geçerli olan ders üslubuna, içeriklere ve terbiye sistemine Türk aileleri şüpheli bir şekilde karşı çıkmaktadırlar.

Yabancı çocuklar için okul ve aileden kaynaklanan çelişkili beklentilerin zorlukları herkes tarafından bilinmektedir. Bunlara bir de Alman okul sisteminin Türk çocuklarının yetenek alanlarına hitap edecek durumda olmaması eklenmektedir.

Normal Alman sınıflarında Alman öğrencilerle birlikte okuyan yabancı çocuklara haksızlık yapılmaktadır. Sözde yabancı öğrencilerin açığını kapatıp ileriki bir zamanda onların normal Alman sınıflarına geçebilmeleri amacıyla kurulmuş olan hazırlık sınıfları hedeflerine ulaşamamışlardır. Çok sayıda öğretmen bu hazırlık sınıflarını yabancılar sınıfı olarak telakki etmekte ve yabancı gençlik genelde okula devam etme zorunluluğunu yerine getirmek amacıyla bu sınıflara gittiklerinden dolayı, öğretmenler bunların dışlandıklarını ileri sürmektedir. Yabancı gençliğin büyük bir bölümü ya kötü bir diplomayla ya da hiç diploma almadan ilkokuldan ayrılmaktadırlar.

Sevindirici olan yabancı çocuklar için dezavantaj olan bu durumun düzeltilmesi için son yıllarda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bunları başında "kültürlerarası" bir program çalışması da yer almakta olup Berlin'de İtalyan işçi çocukları üzerinde uygulanmaya başlamıştır.

Topluma Uyumun İkinci Dil Kazanılmasında Rolü

Yabancı gençliğin Almanya'da topluma uyumu konusunda Kültür Bakanlığı iki amaç hedeflemektedir:

1. İlk olarak Türk gençliğine Almanya'daki yaşama ayak uydurmaları için imkanlar sağlanmalıdır. Bunun için de onların Almanca öğrenmeleri gerekmektedir. Yardımcı dersler ya da hazırlık sınıfları öğrencilerin açıklarını kapatmaya yönelik durumda olmalıdırlar.

2. Diğer taraftan yabancı gençliğin ülkesine dönmesi olasılığı gözönünde tutularak kendi kültürü ile bağlantısının kopartılmaması gerekmektedir.

Bu düşüncelerin ardında kendi ana dilini ve Almanca'yı tam anlamıyla konuşabilen ve her iki topluma da ayak uydurabilen bir Türk genci ideali yatmaktadır. Gerçek şu ki yabancı gençliğin birçoğu Almanca'yı gerektiği ölçüde konuşamamakta ve iki toplumun değer yargısı ve yaşam biçimi arasında kalan yerini belirlemede zorluk çekmektedir.

Bu durumda akla gelen soru Türk gençliğinin iki dili konuşmadaki sorunları ve uyum sağlamada karşılaştığı problemlerdir.

Gençlerin ikinci bir dili öğrenmede içinde buldukları sosyal şartların hiçbir rolü olmadığı iddiası tabiri caiz ise ancak önceden programlanmış biyolojik bir mekanizma için geçerli olabilir.

Chomsky'nin dillerin temel yapısındaki evrensellik iddiasının aksine Türk çocuklarının Almanca öğrenmede zorlukları olmaktadır.

Dil öğrenimi sosyal şartlardan etkilenen bir süreçtir. Yeni linguistik araştırmalarca bu şu şekilde tanımlanmaktadır:

“(Referenz, Prädikation, Sprechakte) und ihrer sprachlichen Realisierungsformen 'subjektiv' einzuholen versucht.”⁵

Burada dil öğrenimi toplumsal iletişimin bir bölümü olarak anlaşılakta ve dil öğrenen kişinin kültürel ilişkilere entegre olduğu iddia edilmektedir. Almanya'da yaşamaya başlamış olan Türk gençliği için ise öğrenilmesi gereken ikinci dil onun sosyalleşme sürecinin kesintiye uğraması anlamına gelmektedir.

Bu gençlik yaşam tarzını ve dilini bilmediği bir toplumun içinde yaşamak zorundadır. Gençliğin yabancı dili öğrenmede ne derece başarılı olacağı onun topluma olan mesafesine ve kaldığı ülkenin dil ve yaşam şartlarına uyum gösterip gösteremeyeceğine bağlıdır.

John H. Schumann, sosyal mesafeyi oluşturan faktörleri şu şekilde sıralamıştır:

- What is the size of the 2LL group?
- Are the cultures of the two groups congruent?

⁵ Max Miller: Sprachliche Sozialisation. K. Hurrelmann, D. Ulich (Hrsg.): Handbuch der Sozialisationsforschung. Weinheim: Beltz 1981. S. 663.

- What are the attitudes of the two groups toward each other?
- What is the 2LL group's intended length of residence in the target language area?⁶

Almanya'nın Türk işçiler tarafından büyük ve sanayileşmiş bir ülke olarak görüldüğü tartışma götürmez bir gerçektir. Almanya'ya göçün ana sebebi Türkiye'deki geçim zorluklarıdır.

Almanların Türk göçmenlerinin dilini öğrenmek ve onlara kendi dilleri ile yardımcı olmak için çok az sebepleri vardır. Bunun aksine Türk göçmenleri için işlevsel ve doğru bir Almanca öğrenmek zorunluluktur.

Genelde tespit edilen diğer bir sorun Türk işçilerinin kültürünün diğer yabancı işçilerinkine nazaran Alman kültürüne çok daha yabancı olmasıdır.

Türk aile yapısının batı Avrupa ülkelerinin aile yapısına yakın olmasına rağmen yine de eğitim amaçları, din ve diğer başlıca önemli değer yargıları tamamen farklıdır. Türk göçmen işçilerinin ilk nesli kendi kültürünü sürdürmeye karar vermiş durumdadır. Almanya'da oldukça fazla sayıda bulunan Türk göçmenleri bir Türk camiası oluşturup bu camia çerçevesinde kendi kültürlerini ve dillerini sürdürebilme olanağına sahiptirler. Bir taraftan Türkler bu Türk topluluğunun içerisinde Alman değer yargılarına ve davranış tarzına karşı önyargılı bir tutum içine girerlerken diğer taraftan Türk göçmenlerinin ayrı bir grup oluşturarak kendilerini soyutlamaları ve araya mesafe koymaları Almanlar için bir bahane teşkil etmektedir. Son zamanlarda Almanya'da ekonomik krizin baş göstermesi ve genel yabancılar tasarısının kabulü ve işsizliğin artması Almanların Türklerle aralarına koydukları sosyal mesafenin daha da artmasına neden olmuştur.

Türk işçi çocuklarının gelecekle ilgili sağlam planları yoktur. Bu gençler birkaç yıl içinde Türkiye'ye geri dönecekleri gerçeğini bilerek Almanca öğrenmektedirler. Türk aileler gelecekle ilgili planlarını Türkiye'ye ergeç dönecekleri gerçeğinden hareketle yapmaktadırlar. Bununla birlikte çocuklarının Almanca öğrenmelerini sosyal yönden kendilerini kabul ettirmeleri için gerekli bulmaktadırlar. Anne babalar ayrıca onlardan gerek Almanca'da gerekse sosyal ilişkilerinde işlevsel bir tutum içinde olmalarını beklemektedirler.

Gerek ailenin gerekse Alman toplumunun tutumu gençliğin ikinci bir dili öğrenmedeki motivasyonunu oldukça azaltmaktadır. Türk aileleri gençler için beklentileri, gençliğin çelişkili bir rol üstlenmesine yol açmaktadır. Türk ailesinin otoritesi, genci içinde bulunduğu sosyal çevreye hitap etmeyen bir kültürü ve dili korumaya zorlamaktadır. Gençliğin çok az bir oranı bu çelişkili rolü reddetmekte ve kararını Alman toplumunun gerektirdiği şartları yerine getirmek ve Alman

⁶ John H. Schumann: The Pidginization Process. A Model for Second Language Acquisition. Massachusetts: Newbury House 1978. S. 77.

toplumuyla bütünleşmek doğrultusunda vermektedir. Bu gençler az bir Almanca bilgisi ile yetinmeyip Almanca'yı geniş amaçlı olarak öğrenmek istemektedirler. Gençlerin aileleri ile ortaya çıkan çatışmalar ve Alman kuruluşları tarafından yapılan yetersiz yardımlar sonucu geleceğe umutla bakamayan bir Türk gençliği yetişmektedir.

Ancak son yıllarda Türk gençlerinin büyük bir çoğunluğunun Türkiye'ye geri dönmeyip, yüksek öğrenimlerini Almanya'da tamamladıkları, ya da "Realschule" veya "Hauptschule"yi bitirmiş olanların Almanya'da meslek sahibi oldukları gözlemlenmektedir. Bu durum, gençlerin içinde yaşadıkları topluma olumlu yaklaşıtlarının ve o toplumca kabul edildiklerinin bir göstergesidir.

KAYNAKÇA

1. Claessens, Dieter: **Familie und Wertsystem**. 4. Aufl. Berlin, 1979.
2. Glumpler, Edith: **Assimilation in der zweiten Generation? Kritische Anmerkungen zu einem Modell zur Erfassung bikultureller Sozialisationsprozesse bei Migrantenkindern**. Manuskript. Nürnberg, 1981.
3. Miller, Max: Sprachliche Sozialisation. In: Hurrelmann, K. Ulich, D. (Hrsg.): **Handbuch der Sozialisationsforschung**. Weinheim, 1981.
4. Schrader, A., Nikles, B., Griese, H. M. : **Die zweite Generation, Sozialisation und Akkulturation ausländischer Kinder in der Bundesrepublik**. 2. Aufl. Königstein, 1979.
5. Schumann, J. H.: **The Pidginization Process**. A Model for Second Language Acquisition. Massachusetts, 1978.
6. Wode, H.: **Lernen in der Fremdsprache. Grundzüge von Immersion und bilinguaem Unterricht**. Ismaning, 1995.